

2016 | 4

■ A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK ÉRTESÍTŐJE

■ A TARTALOMBÓL

- A KÖZJÓ A KÉSEI RENDISÉG
DISKURZUSAIBAN
*SZIJÁRTÓ M. ISTVÁN, HÖNICH HENRIK,
KÖKÉNYESI ZSOLT, SZILÁGYI MÁRTON
ÉS MIRU GYÖRGY ÍRÁSAI*
- *PATRICE M. DABROWSKI*
A KÁRPÁTOK „FELFEDEZÉSE”
- *RUBÉN GONZÁLEZ CUERVA*
A KIVÁLÓ ERDÉLYI FEJEDELEM
- *MÁTYÁS-RAUSCH PETRA*
A SZATMÁRI BÁNYAVIDÉK BETHLEN GÁBOR
URALKODÁSÁNAK ELSŐ ÉVEIBEN
- *TURBUCZ DÁVID*
„FERENC JÓSKA AZT ÜZENTE”
- *KERTÉSZ BALÁZS*
A MAGYARORSZÁGI OBSZERVÁNS
FERENCESEK 1499. ÉS 1518. ÉVI
KONSTITÚCIÓINAK PROLÓGUSA

TÖRTÉNELMI SZEMLE

TÖRTÉNELMI SZEMLE

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA BÖLCSESZETTUDOMÁNYI
KUTATÓKÖZPONT TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK ÉRTESÍTŐJE
LVIII. ÉVFOLYAM, 2016. 4. SZÁM

Szerkesztők

TRINGLI ISTVÁN (felelős szerkesztő)

FÓNAGY ZOLTÁN, OBORNI TERÉZ, PÓTÓ JÁNOS, ZSOLDOS ATTILA (rovatvezetők)

GLÜCK LÁSZLÓ (szerkesztőségi munkatárs)

E számunk vendégszerkesztője: SZIJÁRTÓ M. ISTVÁN

Szerkesztőbizottság

FODOR PÁL (elnök),

BORHI LÁSZLÓ, ERDŐDY GÁBOR,

GLATZ FERENC, MOLNÁR ANTAL, ORMOS MÁRIA,

OROSZ ISTVÁN, PÁLFFY GÉZA, PÓK ATTILA, SOLYMOSI LÁSZLÓ,

SZAKÁLY SÁNDOR, SZÁSZ ZOLTÁN,

VARGA ZSUZSANNA

A szerkesztőség elektromos postája: tortenelmiszemle@btk.mta.hu

---

TARTALOMJEGYZÉK

A KÖZJÓ A KÉSEI RENDISÉG DISKURZUSAIBAN

<i>Szijártó M. István:</i> A közjó fogalma a kora újkori politikai diskurzusokban	499
<i>Höfnich Henrik:</i> „Közönséges boldogság” és „közjó”. Fogalomhasználatok Osvald Zsigmond <i>Az igaz hazafi</i> című művében	505
<i>Kökényesi Zsolt:</i> A hasznos állampolgár képzése. Közjó és oktatás-nevelés kapcsolata a 18. századi Habsburg Monarchiában	519
<i>Szilágyi Márton:</i> A közjó Bessenyei György <i>Tariménes utazása</i> című regényében (1804)	533
<i>Miru György:</i> Morális értékek és megosztható javak a reformkori politikai gondolkodásban	541

TANULMÁNYOK

<i>Patrice M. Dabrowski:</i> A Kárpátok „felfedezése”. Síkvidékiek és hegylakók találkozásai a 19. században	555
<i>Rubén González Cuerva:</i> „A kiváló erdélyi fejedelem”. A török elleni hosszú háború (1593–1606) a <i>relaciones de sucesos</i> tükrében	565

MŰHELY

<i>Mátyás-Rausch Petra:</i> A szatmári bányavidék helyzete Bethlen Gábor uralkodásának első éveiben (1613–1620)	585
<i>Turbucz Dávid:</i> „Ferenc Jóska azt üzenté”. Uralkodói születés- és névnapok az I. világháború alatt	603
<i>Kapitány Adrienn:</i> Közlekedéssel kapcsolatos javaslatok az 1828–1830. évi országos bizottság kereskedelmi munkálatában	615

DOKUMENTUM

<i>Kertész Balázs:</i> A magyarországi obszerváns ferencesek 1499. és 1518. évi konstitúcióinak prologusa	643
--	-----

TURBUCZ DÁVID

„Ferenc Jóska azt üzenté”

Uralkodói születés- és névnapok
az I. világháború alatt*

A Horthy Miklós 1919–1944 közötti vezérkultuszával kapcsolatos kutatásaim során merült fel a kérdés, hogy miben és mennyiben tekinthető újszerű jelenségnek a kormányzó kultusza, illetve az mennyiben támaszkodott az 1918 előtti uralkodókultuszra és az uralkodói reprezentációra? Az összehasonlítást a Ferenc József-kultusz kutatásának hiányos volta miatt teljességében nem végezhettem el,¹ egyelőre csupán arra vállalkoztam, hogy egyes kiválasztott uralkodói születés- és névnapokat az ünneplés módja és a tömegkommunikációs eszközökön keresztül közvetített lényegesebb üzenetek tartalma szerint összevessem Horthy születés- és névnapjaival. Az eredmény megerősítette azt a feltevésemet, hogy az 1918 előtti uralkodói reprezentáció és az uralkodókultusz eszköztára szerepet kapott a Horthy-kultusz építésében.²

Az 1867 utáni uralkodói születés- és névnapok részletes elemzésére eddig nem került sor.³ Tanulmányomban Ferenc József és IV. Károly I. világháború alatti

---

* Tanulmányom az MTA BTK Médiatudományi Kutatócsoportjának 2015. december 15-i konferenciáján „Ferenc József és IV. Károly születés- és névnapjai az első világháború időszakában” címmel elhangzott előadás bővített és javított változata. Ezúton is szeretnék köszönetet mondani Manhercz Orsolya és Vér Eszter Virág segítségéért, a kéziratához fűzött észrevételeikért, javasolataikért.

1 A Ferenc József-kultusz egyes aspektusaihoz ld. *Gerő András*: Ferenc József, a magyarok királya. Novotrade Rt., h. n., 1988. 129–217.; *Uő*: Képzelt történelem. Fejezetek a magyar szimbolikus politika XIX–XX. századi történetéből. PolgART, Bp., 2004. 83–109.; *Czigány Lóránt*: „Neved ki dicccsel ejtené...” Személyi kultusz Ferenc József és Rákosi Mátyás korában. In: *Uő*: Nézz vissza haraggal! Államosított irodalom Magyarországon 1946–1988. Gondolat, Bp., 1990. 70–98., első-sorban 75–83.

2 *Turbucz Dávid*: A Horthy-kultusz 1919–1944. MTA BTK TTI, Bp., 2015. (Magyar Történelmi Emlékek. Értekezések) 101–102., 135–136., 155–156., 302–303.

3 Ferenc József születésnapjainak egyes vonatkozásaihoz ld. pl. *Gerő A.*: Ferenc József i. m. (1. jz.) 145–148., 213–214.; *Uő*: Képzelt történelem i. m. (1. jz.) 83–109.; *Kovács Ilona*: Ófelsége 80. születésnapja. http://hbm1.archivportal.hu/id-1459-ofelsege_80_szulesnapja.html (a letöltés ideje: 2016. jan. 11.); *Radó Bálint*: Baranyaiak hódoló látogatása Bécsben I. Ferenc József 85. születésnapja alkalmából. http://mnl.gov.hu/mnl/baml/hirek/baranyaiak_hodolo_latogatasa_becsben_i_ferenc_jozsef_85_szulesnapja_alkalmabol (a letöltés ideje: 2016. jan. 11.); *Stencinger Norbert*: Ferenc József születésnapjának megünneplése a fronton. http://nagyhaboru.blog.hu/2011/08/17/ferenc_jozsef_szulesnapjanak_megunneplese_a_fronton (a letöltés ideje: 2016. jan. 11.); *Albert Ernő*: Ferenc József császár születésnapjának első háromszéki ünnepléséről. In: Háromszékiek Háromszékéről. Társadalomtudományi írások. Szerk. Cziprián-Kovács Loránd-Kozma Csaba. Státus Kiadó, Sepsiszentgyörgy–Csíkszereda, 2007. 79–82. – Az uralkodói születésnapok regényekben is szerepet kaphattak. Osztrák nézőpontból ld. *Franz Werfel*: Barbara. Nova Irodalmi Intézet, Bp., 1933. 22–24. Eszerint augusztus 18-a „[m]inden osztrák nemzedéknek, 1848-tól a

születés- és névnapjait vizsgálom, a két uralkodó magyarországi ünnepeit, valamint azt, hogy ezekről milyen képet közvetített a magyar sajtó. Jelen közlemény különböző politikai orientációjú napilapokra, a *Budapesti Hírlapra*, a *Pesti Hírlapra*, *Az Újságra* és a *Népszavára* támaszkodva az 1918 előtti uralkodókultusz néhány elemét kívánja rekonstruálni. Nem tűztem ki céloomul, hogy a következő oldalakon összehasonlítsam Ferenc József és Horthy Miklós kultuszait, erre ugyanis a magyarországi Ferenc József-kultusz részletes, teljes körű feltárása nélkül nincs érdemi lehetőség.

Ferenc József és IV. Károly születés- és névnapjainak ünneplése 1914 és 1918 között nem választható el a háborús propagandától. Ennek részévé vált ugyanis minden olyan ünnepség, amely alkalmas lehetett a hadba lépés igazolására és a háborús lelkesedés fenntartására.⁴ Az uralkodók személyét, pontosabban a képet, amelyet róluk a nyilvánosság különféle csatornáin keresztül közvetítettek, jól lehetett használni a propaganda céljaira. A háborús lelkesedést próbálták fenntartani a születés- és névnapok ünnepi programjában a katonai, civil és egyházi rendezvények éppúgy, mint az uralkodók képével díszített használati tárgyak, plakátok, emléklapok, érmek, vagy a róluk szóló versek és katonadalok. Az Országos Széchényi Könyvtár „Propaganda az első világháborúban” című kiállításán ennek több példája volt megtekinthető.⁵

Az ünneplés módja

Az uralkodók születés- és névnapjai közül az első tekinthető jelentősebbnek, mivel az hagyományosan állami ünnepnek számított. Ferenc József augusztus 18-án, míg utódja, IV. Károly augusztus 17-én ünnepelte születésnapját. A reprezentáció formái között érdemi különbség nem mutatható ki: ugyanolyan ünnepekre került sor mindkét uralkodó születésnapja alkalmából. Eltérést egyedül a méretekben találhatunk: 1917-ben és 1918-ban a háborús kimerültség jeleként már szerényebb keretek között rendezték meg az ünnepeket.

E napokon, amelyeket a különféle katonai ünnepek domináltak, a középületek fel voltak lobogozva. A *Pesti Hírlap* 1914-ben erről így tudósított:

---

nagy összeomlásig, jól ismert dátum, nagy ünnep volt ez, mert az öreg császár születésnapját jelentette, aki a legendás korból megingathatatlanul benyúlt a jelenkorba. Ennek a napnak különös, örvendetes illata volt. Mindenfelé ünnepet ültek, istentiszteleteket tartottak, diadalkapukat emeltek, virág- és konfetticsatákat vívtak, kivilágítást rendeztek, tűzijátékot égettek.” (22–23.)

4 Az I. világháborús propagandához ld. *íjf. Bertényi Iván*: Az I. világháborús magyarországi propaganda néhány jellegzetességéről. In: Propaganda az I. világháborúban. Az Országos Széchényi Könyvtár kiállítása: 2015. október 16.–2016. április 9. Szerk. Uő–Boka László. Országos Széchényi Könyvtár, Bp., 2016. 7–28.; *íjf. Bertényi Iván*: Éljen a király! In: Propaganda az I. világháborúban i. m. 175–181.

5 Ld. pl. az előző jegyzetben hivatkozott katalógus 129., 132., 138., 142., 160., 182–188., 207., 210. oldalait.

„A háborús Budapest augusztus tizennyolcadikának estéjét rendkívüli fénnel ünnepelte. A főváros lángoló lelkesedése páratlanul impozáns tüntetésben nyilvánult meg a király születése napján. Reggelre kelve zászlóerdők, nemzeti színű drapériák szegték az utcákat, a széles körutakon roskadozott az ünnepi dísztl minden palota, minden kávéház, címeres falakkal, sok helyütt a babérokkal övezett két arckép csillogott: Ferencz Józsefé és Vilmos császáré. Ami dísz és pompa már nappal ragyogott, estére megsokszorozódott [...]”⁶

E cikkészlet jól illusztrálja, hogyan tolmácsolta és egyúttal manipulálta a sajtó a kezdeti háborús lelkesedéssel összekapcsolódott születésnap ünnepi hangulatot.⁷ A legfelsőbb hadúr születésnapja katonai szünnap volt a honvédségben. A helyőrségeket fel kellett lobogózni. Előző este zenés takarodó vezette be a születésnap ünnepelést, amely másnap zenés ébresztővel folytatódott. A helyőrségekben ünnepi istentiszteletet tartottak. Budapesten a Sváb-hegyről a reggeli órákban, a zenés ébresztő időpontjában, majd az istentisztelet és a díszebéd alatt ágyúlövésekkel tisztelegtek a király előtt. Az ágyúlövésekre vidéken is sort kellett keríteni, ha ez technikailag megoldható volt.⁸ Az ünneplés a fronton sem maradt el.⁹ A sajtó tudósításai elsősorban a hadsereg-főparancsnokság ünnepségét, illetve Frigyes főherceg tábornagy főparancsnok beszédét és az uralkodónak írt táviratát emelték ki.¹⁰ A katonai keretek között zajló ünneplés sajátos alkalmának tekinthető a tisztavatás a Ludovika Akadémián.¹¹ A *Budapesti Hírlap* újságírója úgy fogalmazott az 1917. augusztus 18-i számban, hogy „erősen kidomborodik az ünnep katonai oldala, ami a mostani rettenetes háborúban érthető is”.¹² Ez a jellemzés értelemszerűen a háború alatti többi születésnap esetében is érvényes volt.

A központi egyházi ünnepséget a fővárosban a Mátyás-templomban rendezték, s ezen a kormány, az országgyűlés képviselői mellett a közélet számos más alakja is részt vett. Az istentiszteletet Csernoch János hercegprímás tartotta.¹³

6 A kivilágított Budapest. Pesti Hírlap 1914. aug. 19. 9. A tanulmányban nem közlöm a cikkeik szerzőinek nevét, mivel az esetek többségében nem ismert.

7 A kezdeti háborús lelkesedéshez *Iff. Bertényi Iván*: Éljen a háború! In: Propaganda az I. világháborúban i. m. (4. jz.) 121–127.

8 Szolgálati szabályzat a magyar királyi honvédség számára. Első rész. Az 1875. évi szolgálati szabályzat második kiadása. Pallas, Bp., 1914. 206–207.

9 Stencinger Norbert 3. jegyzetben hivatkozott írása mellett *Romsics Ignác*: Háborús mindennapok – alulnézetből. In: Magyarország az első világháborúban. Főszerk. Uő. Kossuth Kiadó–Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Bp., 2010. 128–129.

10 Pl. A király születésnapja. Pesti Hírlap 1915. aug. 19. 10.; A nyolcvanhat éves király. Pesti Hírlap 1916. aug. 19. 5.

11 Tisztek avatása. Pesti Hírlap 1915. aug. 19. 12.; A király születésnapja. Budapesti Hírlap 1915. aug. 19. 10.; A király születésnapja. Budapesti Hírlap 1916. aug. 19. 5.; Tisztek avatása a Ludovikán. Pesti Hírlap 1917. aug. 18. 7.; A király születésnapja. Pesti Hírlap 1918. aug. 18. 5.

12 A király születésnapja. Budapesti Hírlap 1917. aug. 18. 6.

13 A nyolcvannégy éves király. Pesti Hírlap 1914. aug. 19. 8–9.; A király születésnapja. Pesti Hírlap 1915. aug. 19. 11.; A nyolcvanhat éves király. Pesti Hírlap 1916. aug. 19. 5.; A király születésnapja. Pesti Hírlap 1917. aug. 18. 7.; A király születésnapja. Az Újság 1914. aug. 19. 8.; A király ünnepe. Az Újság 1915. aug. 19. 11.; Királyunk születésnapja. Budapesti Hírlap 1914. aug. 19. 7.;

A kormány és az országgyűlés nevében a miniszterelnök táviratban köszöntötte a királyt.¹⁴ 1915-ben a távirat hangsúlyozta, hogy az uralkodó újította és erősítette meg a birodalmat, amelynek népei egységesen harcolnak a háborúban:

„Engedje meg Felséged, hogy legmagasabb születésének évfordulója alkalmával úgy Felséged leghivebb magyar kormánya mint az országgyűlés mindkét háza nevében alattvalói legbensőbb szerencsekívánatainkat juttassam kifejezésre. A jó Isten úgy akarta, hogy Felséged megláthassa az általa regenerált monarchia diadalmos küzdelmét és érezhesse a népek lelkéből Felséged felé törő hűségnek és hátalatt szeretetnek a ránk zúduló veszélytől hatványozott erejét. Adj a jó Isten, hogy a nagy harc győzelmes befejezésével sokáig élvezhesse Felséged népeivel együtt a jó, kiérdemelt, becsületos béke áldásait.”¹⁵

A magyar országgyűlés a háború időszakában általában nem ülésezett az uralkodó születés- és névnapjain, vagy ha mégis, az országgyűlési naplóban nem maradt nyoma az ünnepségnek. A fővárosi központi istentiszteleten kívül vidéken is tartottak miséket és istentiszteleteket.¹⁶ A tudósításokban a prédikációk tartalma nem szerepelt, ezeket az országos napilapok sem idézték. Az ünnepi beszédek viszont időnként összefoglalták, esetleg – elsősorban a fontosabb közéleti személységek által tartottak esetében – idéztek is belőlük.

A törvényhatóságok is rendszeresen szerveztek uralkodói születésnapjára ünnepségeket. A politikusok beszédein és az istentiszteleteken túl több városban a program részét alkották a fáklyásmenetek, a tűzijátékok és a hazafias előadások is.¹⁷ 1915. szeptember 2-án a magyar törvényhatóságok hatszáz fős küldöttsége jelent meg Bécsben, és fejezte ki hódolatát Ferenc József iránt. Ezzel az aktussal a magyar nemzet tiszteletét kívánták demonstrálni az uralkodó előtt. A magyar lapok részletes tudósításokat közöltek az eseményről és az előkészületekről. Az augusztus 19-én megjelent cikkekben már lehetett olvasni a tervről, a tisztelgés így összekapcsolódott a születésnapjára eseményekkel.¹⁸ Az újságolvasók az ünnepség minden lényeges elemét részletesen megismerhették. Szeptember 2-án Tisza István miniszterelnök mondott „hódoló” ünnepi beszédet. A *Budapesti Hírlap* többek között

---

A király születésnapja. *Budapesti Hírlap* 1915. aug. 19. 9–10.; A király születésnapja. *Budapesti Hírlap* 1917. aug. 18. 6.

14 A király ünnepe. Az *Újság* 1915. aug. 19. 11–12.; A király születésnapja. *Pesti Hírlap* 1916. aug. 20. 5.

15 A király születésnapja. *Pesti Hírlap* 1915. aug. 19. 10.

16 A király születésnapja. Az *Újság* 1914. aug. 19. 8.; A király ünnepe. Az *Újság* 1915. aug. 19. 11.; A király születésnapja. *Ellenzék* 1914. aug. 18. 3–4.; A király születésnapja. *Ellenzék* 1914. aug. 19. 3–4.

17 A király születésnapja. Az *Újság* 1914. aug. 19. 9.; A király ünnepe. Az *Újság* 1915. aug. 19. 11–12.; A király ünnepe. Az *Újság* 1915. aug. 19. 12.; Királyunk születésnapja. *Budapesti Hírlap* 1915. aug. 19. 10.; A király születésnapja. *Budapesti Hírlap* 1915. aug. 20. 9.

18 A törvényhatóságok hódolata. *Pesti Hírlap* 1915. aug. 19. 11.; Magyar hódolat a király előtt. *Budapesti Hírlap* 1915. szept. 3. 1–7.; A király előtt. *Pesti Hírlap* 1915. szept. 3. 1., 10–14.; Magyarország a királynál. *Pesti Napló* 1915. szept. 3. 5–8. Ld. még Radó Bálint 3. jegyzetben hivatkozott írását.

arról tudósított, hogy amikor „a miniszterelnök a nemzet rajongásig fokozott hűségéről, hódolatáról és szeretetéről beszélt”, a király „fölemelte fejét és könnyedén bólintott. Mintha ez a fejmozdulat köszönet lett volna.”¹⁹ A nemzet és a király közötti „egységet”, „összhangot” a többi lap tudósításai is hangsúlyozták. Ferenc József választ követően a küldöttség a városházára ment, ahol folytatódott az ünnepség, amelynek során több beszéd méltatta az uralkodót. A rendezvény díszszékével fejeződött be, s a küldöttség ezt követően hazautazott.

A születésnapokon alkalmi rendezvényekre is sor került. 1914-ben ezen a napon mutatták be a Királysínházban Pásztor Árpád *Ferenc József azt izente* című színdarabját.²⁰ A sajtó még hetekkel később is írt az előadásáról.²¹ A darab elsődleges célja a világháború népszerűsítése, a vele való érzelmi azonosulás megteremtése volt.²²

A színdarab²³ egyik fő üzenete, hogy a nemzet egysége megkérdőjelezhetetlen.²⁴ Az egyik jelenet során a nézők azt is megtudhatták, hogy „a szabadság első születésnapján” a dal még úgy kezdődött, hogy „Kossuth Lajos azt üzenté”, „a szabadság második születésnapján” azonban már ez lett belőle: „Ferenc József azt üzenté”.²⁵ A másik fő üzenete szerint a háború célja, hogy a nemzet megvédje a függetlenségét és a szabadságát: Ferenc Józsefből így vált Kossuth Lajos örököse. A szerző összekapcsolta egymással 1848-at és 1914-et azon az alapon, hogy a szerbek és az oroszok mindkét háborúban az ellenség táborához tartoztak.²⁶ A darab záróképében a katonák beszélgetése során szóba kerül, hány éves az uralkodó. Nyolcvannégy, hangzik a válasz, amely így is hozzákapcsolja a színdarabot Ferenc József születésnapjához. Ezt követően egy katonadalt kezdenek el énekelni, amelynek két versszaka így hangzik:

19 Magyar hódolat a király előtt. Budapesti Hírlap 1915. szept. 3. 1–2.

20 *Gerő A.*: Ferenc József i. m. (1. jz.) 212.; *Uő*: Képzelt történelem i. m. (1. jz.) 109., 123.; Magyarország harci kedve. Budapesti Hírlap 1914. júl. 27. 9.; A Királysínház és a Magyar Színház. Budapesti Hírlap 1914. aug. 13. 9.; Az első háborús darab. Budapesti Hírlap 1914. aug. 14. 12.; Király Színház. Budapesti Hírlap 1914. aug. 18. 12.

21 A színdarab a születésnapot követően ugyanis még többször is megtekinthető volt. Az Újpesti Népszínház megnyitása. Pesti Napló 1914. okt. 1. 12.

22 A színdarab átfogó elemzéséhez *Gerő András*: Nemzeti delírium. Élet és Irodalom 58. (2014) 30. sz. 8–9.; *Uő*: Ferenc József i. m. (1. jz.) 211–215. A háborús színházhoz *Rózsafalvi Zsuzsanna*: Mindnyájuknak el kell menni... – színház és kabaré. In: Propaganda az I. világháborúban i. m. (4. jz.) 359–361. A 362. oldalon tekinthető meg a *Ferenc József azt izente* című darab színlapja.

23 *Pásztor Árpád*: Ferenc József azt izente.... Látványos játék a mai időkből hat képben. Szöveggöyönyv. 1914. Elérhető az OSZK Színház-történeti Tárában, jelzet: MM 513.

24 Uo. 3–8.

25 Uo. 9. A Kossuth-nóta egyik változatának történetéhez, amikor szó sem volt még arról, hogy Ferenc József a dalszövegben Kossuth Lajos örököse lenne, *Deák Ágnes*: Egy nótaszerzés története 1850-ben. In: Mesterek, tanítványok. Ünnepi tanulmánykötet a hetvenéves Csetri Lajos tiszteletére. Szerk. Szabély Mihály. Magvető, Bp., 1999.

26 *Gerő A.*: Nemzeti delírium i. m. (22. jz.) 9.

„Ferencz Jóska nem mehet a bálba,
Öreg ember, nem könnyű már a lába.
Sebaj, ha már nem is bírja a táncot,
Megforgatjuk helyette is a rácot.

Ferencz Jóska levelet írt ma reggel.
Masírozni szeretne a sereggel.
Ne masírozz édes öreg királyunk,
Te csak nézzed,
Amit mi majd csinálunk.”²⁷

A magyar honvédek „atyjaként” ábrázolt öreg uralkodót tehát a katonái, a „fiai” beszélnek le arról, hogy közvetlenül is kivegye részét a háborúból. Egy harmonikus közösség képe jelenik meg: a hadsereg kvázi családként funkcionál, amelynek tagjai szolidárisak, illetve tisztelettel és szeretettel viszonyulnak egymáshoz.

Ferenc József október 4-én, míg IV. Károly november 4-én ünnepelte a névnapiját. A katonai ünnepek részeként ezeken a napokon istentiszteletet kellett tartani, a helyőrségeket fel kellett lobogózni. A zenés takarodó és zenés ébresztő a névnapok alkalmából sem maradt el.²⁸ A Mátyás-templomban és az ország templomaiban ünnepi istentiszteletekre került sor.²⁹

Az ünnepek korabeli olvasatai

A születés- és névnapokról szóló, látszólag egyszerű, propagandisztikus beszámolók valójában több kódolt üzenetet is közvetítettek olvasóiknak. Elsőként az „egészes nemzet” gondolatát kell kiemelnünk: a magyar nemzet „egésze”, az „egész ország” ünnepli uralkodóját. A hivatalos lap, a *Budapesti Közlöny*, amelyet a többi újság is gyakran idézett, rendszeresen leszögezte, hogy a „nemzet egésze” ünnepel, és „rajongó szeretet” veszi körül a magyar királyt.³⁰ 1918-ban így fogalmazott a hivatalos lap: a király „az egész magyar nemzet hódolatával körülvéve ünnepli ma, mindnyájunkkal együtt, a születése napját”.³¹ A *Pesti Hírlap* újságírója 1915. augusztus 18-án azt írta, hogy „milliók feléje áradó tisztelete” fejeződött ki az

27 Pásztor Á.: i. m. (23. jz.) 33.

28 Szolgálati szabályzat i. m. (8. jz.) 206–207.

29 A király nevenapja. *Pesti Hírlap* 1914. okt. 5. 8.; A király nevenapja. *Pesti Hírlap* 1915. okt. 5. 14.; A király nevenapja. *Pesti Hírlap* 1916. okt. 5. 9–10.; A király nevenapja. *Pesti Hírlap* 1917. nov. 5. 5.; A király nevenapja. *Az Újság* 1916. okt. 5. 8.; A király nevenapja. *Budapesti Hírlap* 1915. okt. 5. 10.; A király nevenapja. *Budapesti Hírlap* 1917. nov. 5. 3.

30 *Budapesti Közlöny* 1915. aug. 18. 6., 1917. aug. 17. 26. A *Budapesti Közlöny*ben közölt – ebben a tanulmányban hivatkozott és elemzett – cikkek minden esetben cím nélkül jelentek meg.

31 *Budapesti Közlöny* 1918. aug. 17. 14.

uralkodó születésnapján.³² *Az Újság* fontosnak érezte leszögezni, hogy Ferenc József születésnapja „mindig ünnepe volt a fővárosnak és az országnak”.³³ Másnap ugyanitt arról lehetett olvasni, hogy az „országnak nincs oly távoli zuga, amely kívül maradna a hivatalos ünneplés pompás szertartásain”. A „hivatalos ünneplés” kitételt azonban igyekezett megmagyarázni is az újságíró: bár hivatalos ünneplésről van szó, azonban ennél mégis jóval több történt. A „hivatalos ünneplés” ugyanis elő lehet írni, meg lehet szervezni és kötelezővé is lehet tenni, ám itt azonban nem csak erről van szó. Ez az ünneplés önkéntes is volt, ami „őszinte” szeretetből fakadt. „Ez a példátlan szeretet áramlik ma legnagyobb teljességében [...] a fejedelmi aggastyán köré, akinek alakját a világháború még nagyobbra növelte, de egyben még közelebb is vitte alattvalóinak szívéhez”.³⁴ *A Budapesti Hírlap* a nemzet „szeretetét” és „rajongását” hangsúlyozta: „Királyunk iránt való lelkes, rajongássá nőtt szeretetünk mint valami rengeteg, forró hullám vonult keresztül egész Magyarországon.”³⁵

A névnapokat szerényebb keretek között ünnepelték, mint a születésnapokat, és ritkábban jelentek meg hasonló, pátozzal telített szövegek. A háború kitörésének évében ezt írta *Az Újság* Ferenc József névnapja alkalmából: „Az ünneplésnek e történelmi napokban kétszeres jelentősége van. Magyarország gyermekei e napon nemcsak imádságukba foglalják a szeretett király nevét, hanem dicső tettekkel is bizonyosságát adják, mire képesek királyukért és hazájukért.”³⁶ A tudósításokban és méltatásokban is – a születés- és névnapokon egyaránt – gyakoriak voltak a „mindenütt” és a „minden magyar” kifejezések.³⁷

Az „egész nemzet”, a „mindenki” és az „egész ország” ünnepel típusú nyelvi alakzatok az uralkodó népszerűségét, elfogadottságát voltak hivatottak közvetíteni, azt az ideálképet, miszerint mindenki egységesen felsorakozik a király mögött. A nemzet és az uralkodó egységének hangsúlyozása az uralkodó nemzeti legitimitációját volt hivatva igazolni és egyúttal erősíteni. Beleillik ez a '67-es alapokon álló politikai elit törekvéseibe, amellyel a kiegyezés óta igyekeztek Ferenc Józsefről a nemzeti uralkodó képét kialakítani.³⁸ E törekvés érvényesül, amikor például azt olvassuk, hogy a király „a nemzettel való egybeforrottságának valósággal új megkoronázását éli most át”.³⁹ *A Pesti Hírlap* egy másik helyütt azt írta, hogy a magyar ember „nem ünnepel, ami nincs helyén a háborúban, hanem csak följegyzi hűséges lelkében, hogy a király talán sohasem volt hozzá közelebb, mint mostan”.⁴⁰ Termé-

32 A király. *Pesti Hírlap* 1915. aug. 18. 1.

33 A király. *Az Újság* 1915. aug. 18. 12.

34 A király ünnepe. *Az Újság* 1915. aug. 19. 11.

35 Királyunk születésnapja. *Budapesti Hírlap* 1914. aug. 19. 7.

36 A király nevenapja. *Az Újság* 1914. okt. 4. 13.

37 A király születésnapja. *Pesti Hírlap* 1917. aug. 18. 7.; A király születésnapja. *Az Újság* 1916. aug. 19. 4.; Október 4. *Budapesti Hírlap* 1914. okt. 5. 1.; A király. *Budapesti Hírlap* 1915. aug. 18. 1.;

A király nevenapja. *Budapesti Hírlap* 1917. nov. 5. 3.

38 *Gerő A.*: Képzelt történelem i. m. (1. jz.) 89–90., 92–94., 109.

39 A király születésnapja. *Pesti Hírlap* 1915. aug. 19. 10.

40 A király. *Pesti Hírlap* 1915. aug. 18. 1.

szetesen a hivatalos lap is kiemelte a király és a magyarság egységét.⁴¹ A hivatalos értelmezés egyértelműen ezt az álláspontot közvetítette. Pozíciójánál fogva Ferenc József egyszerre volt a „nemzet atyja” és a „legelső magyar ember”.⁴² A recepció-kutatás arra ugyan egyelőre nem adott választ, hogy a magyar társadalom egésze milyen mértékben fogadta el ezt az értelmezést, az azonban kétségtelen, hogy Ferenc József messzemenően, mégpedig többnyire pozitív értékeléssel beépült a paraszti, népi emlékezetbe.⁴³ Ezzel kapcsolatban arra lehet még utalni, hogy Erzsébet vált a magyar Habsburggá. Az Erzsébet-kultusz volt ugyanis hivatott pótolni mindazt, amit a Ferenc József-kultusz nem tudott megadni. Az Erzsébet-kultusz egyik fő funkciója az uralkodó elfogadtatása volt.⁴⁴

A „nemzeti uralkodó”-problematika részét alkották a Ferenc József-kép nemzeti és dinasztikus jellegének ellentmondásai is,⁴⁵ illetve egyes ünnepnapok megítélésének kérdése. Utóbbival kapcsolatban említhetnénk március 15-e és április 11-e „rivalizálását” és az október 6-i gyásznapi emlékezeti rítusait.⁴⁶ Jelen tanulmány témája szempontjából azonban főleg augusztus 20-a ünneplésének volt jelentősége. Ferenc József születésnapja ugyanis két, utódjáié, IV. Károlyé három nappal esett augusztus 20-a elé. A háborús körülmények között az 1914. augusztus 20-án megjelent vezércikkek fő üzenete az volt – mint a *Budapesti Hírlap* fogalmazott –, hogy „állami és nemzeti létünk” védelme miatt az egész nemzet „koronás apostoli királyunknak hívására” fogott fegyvert.⁴⁷ A háborús küzdelem jogosága, a magyar nemzet történelmi szerepének hangsúlyozása, illetve a nemzeti

41 Budapesti Közlöny 1915. aug. 18. 6., 1916. aug. 18. 12.

42 A hivatalos lap az apamotívumot születésnapj méltatásaiban gyakran használta. Budapesti Közlöny 1914. aug. 18. 9–10., 1915. aug. 18. 6., 1916. aug. 18. 12. Ez az üzenet emellett más napilapokban is megtalálható volt. Október 4. Budapesti Hírlap 1914. okt. 5. 1.

43 *Landgraf Ildikó*: Megtorló császár – megtévesztett király. Ferenc József alakja a magyar néphagyományban. In: Mindenes gyűjtemény I. Tanulmányok Küllös Imola 60. születésnapjára. Szerk. Csörsz Rumen István. ELTE BTK Folklore Tanszék, Bp., 2005. 127–140.

44 Az Erzsébet-kultuszhoz ld. *Gerő A.*: Képzelt történelem i. m. (1. jz.) 110–117.; *Vér Eszter Virág*: Erzsébet királyné magyarországi kultusza emlékezhelyei tükrében 1898–1914 között. Budapesti Negyed 14. (2006) 2. sz. 5–180.; *Uő*: Erzsébet-kultusz. Szöveggyűjtemény. Budapesti Negyed 14. (2006) 3. sz. 7–248.; *Uő*: Újraértelmezett szerepvállalások, avagy Erzsébet császárné alak-változásai 1866-ban. Aetas 27. (2012) 1. sz. 83–104.; *Uő*: „...derék nő volt, férjének koronája”. Adalékok az Erzsébet-kultusz magyarországi ünnepléstörténetéhez az izraelita közösségek megemlékezéseinek tükrében. Előadás az MTA–SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport és a Szegedi Tudományegyetem „»A királyhűség jól bevált útján...« Rendi és nemzeti kötődések szimbolikus változásai 1867 és 1918 között” c. konferenciáján (Szeged, 2014. nov. 5.). Az előadás szövegének kéziratát használtam fel tanulmányom megírása során.

45 *Katalin Sinkó*: Franz Joseph: Rivalität und Dualität dynastischer und nationaler Repräsentation. In: Kaiser und König 1526–1918. Red. István Fazekas–Gábor Ujváry. Collegium Hungaricum, Wien, 2001. 19–22.

46 *Hanák Péter*: 1898 – A nemzeti és az állampatrióta értékrend frontális ütközése a Monarchiában. In: *Uő*: A kert és a műhely. Balassi, Bp., 1999. 88–101.; *M. Lovas Krisztina*: Március 15. vagy április 11.? Egy nemzeti ünnep vitája 1898-ban. In: Corolla Museologica Tibor Kovács dedicata. Szerk. Tóth Endre–Vida István. Magyar Nemzeti Múzeum, Bp., 2011. (Régészeti Füzetek. Új sorozat 4.) 343–363.

47 Szent István napja. Budapesti Hírlap 1914. aug. 20. 1.

egység és összhang üzenete gyakran ismétlődött a napilapok augusztus 20-i vezércikkeiben a háború későbbi időszakában is.⁴⁸ A háborús propaganda részeként megjelent üzenetekkel kapcsolták össze az újságírók az uralkodói születésnapokat az államalapítás ünnepével. Ferenc József névnapjai esetén október 6-a bonyolította a helyzetet. A korabeli viszonyok között Ferenc József felelősségét nem lehetett érdemben taglalni, így a nyilvánosságban csak korlátozott keretek között emlékezhetek.⁴⁹

A dualista időszak magyarországi szimbolikus politikáját tehát nem kevés elmentmondás jellemezte. A kiegyezés után nem volt könnyű a Ferenc József iránti hódolatot az 1848/1849-re történő emlékezéssel összehangolni mindazoknak, akik mindkettőben részt kívántak venni.⁵⁰ Ez a megállapítás a világháború időszaka kapcsán annyiban árnyalható, hogy a szerbek és az oroszok elleni háború némileg közelíthette a Ferenc József-képet a magyar társadalom egyes csoportjainak elvárásaihoz, illetve az 1848–1849-es szabadságharcra kapcsolatban elfoglalt nemzeti pozícióhoz.⁵¹

A magyar nemzet és az uralkodó egységét kifejező üzenetek 1917-ben és 1918-ban IV. Károly személyéhez társítva jelentek meg, akivel kapcsolatban a fenti problémák már nem merültek fel. Helyettük viszont a háborús kimerültség és a kedvezőtlen kilátások árnyékkolták be az ünneplést.

Meghatározóak voltak az ünneppel kapcsolatos üzenetekben a háborúval összefüggő állítások is. A háborús propaganda lényegének megfelelően a fegyveres harcot jogos és – ami szintén meghatározó – védekező háborúként jellemezték, amelyről nem a Monarchia tehet, hanem csak az „ellenségeink”. A Monarchia kizárólag reagált, jogszerűen válaszolt az őt ért támadásra.⁵² Az *Újság* szerint például „a békének [...] nem volt még olyan apostola, mint királyunk”.⁵³ A *Budapesti Hírlap* is ezt az értékelést közvetítette, amikor arról írt, hogy az uralkodó „soha igazságtalanul ki nem húzta volna diadalmas kardját”.⁵⁴

A sajtó által közvetített üzenetek szerint tehát a nemzet egységesen felsorakozik a háború idején a királya mögött. Ez az „összhang”, ez a feltétlen „együttműködés” a garancia arra, hogy az „igazság” diadalmaskodni fog a fronton, és a Mo-

48 Harc Szent István birodalmáért. Pesti Hírlap 1914. aug. 20. 1.; A kilencszáztizenöt éves királyság. Pesti Hírlap 1915. aug. 20. 1.; A király Budapesten. Pesti Hírlap 1917. aug. 21. 9–10.; Szent István politikája. Pesti Napló 1914. aug. 20. 1.

49 Október hatodika. Budapesti Hírlap 1915. okt. 6. 11.; Az aradi vértanúk. Budapesti Hírlap 1917. okt. 6. 5.; Október 6. Pesti Hírlap 1914. okt. 7. 10.; Október 6-ika. Pesti Hírlap 1916. okt. 6. 11.

50 Hanák P.: i. m. (46. jz.) 92–93.; Gerő A.: Képzelt történelem i. m. (1. jz.) 167–170.

51 Gerő A.: Képzelt történelem i. m. (1. jz.) 109.

52 Harold D. Lasswell megállapítása szerint a háborús propaganda célja, hogy minden egyes háborút védekező háborúként mutasson be, amelyért így mindig az „ellenség” a felelős. Harold D. Lasswell: Propaganda Technique in the World War. Trubner and Co.–Knopf, London–New York, 1927. 47.

53 Királyunk. Az *Újság* 1914. aug. 18. 2.

54 A király. Budapesti Hírlap 1916. aug. 18. 1.

narchia – benne Magyarországgal – erősebben és hatalmasabban kerül majd ki a világháborúból.⁵⁵

„Az a világot rengető vész, amely népek és nemzetek létét immár egy évnél hosszabb idő óta alapjaiban rázza meg, orkánerővel zúdította miránk is az ítélet végzetét; s íme, a magyar király ebben a gigászi harcban ott látja maga körül a sohasem csüggedő nagy magyar nemzet ércfalát, amely áttörhetetlenül övezi Szent István koronájának örökségével együtt őt magát is: a nemzet édesapját, a szeretetünkkel megölelt s erős karunkkal híven megvédett királyt.”⁵⁶

A győzelem azért tekinthető biztosnak, mert azonos célokért küzd mindenki: a királyért és a hazáért. Az üzenet lényegét úgy is formulázták, hogy a magyarság azért lelkesedik a háborúért és azért bizakodik a győzelemben, mert Ferenc József ül a trónon.

„Az ő nemessége mutatja, hogy háborúnk igazságos. Az ő önzetlensége bizonyosság, hogy háborúnk világmegváltó. Az ő személyisége, az ő szertelen sok szenvedése megjósolja nekünk, hogy a győzelmünk biztos, mert van Isten, aki jutalmaz, és Első Ferenc József rászolgált az isteni jutalomra. Valami olyan sejtelem dereng bennünk, hogy a világleszámolással a gondviselés kárpótolni akarja őt hosszú élete sok emberfölötti szenvedéséért.”⁵⁷

Ebben az idézetben már nemcsak a király és a nemzet egysége jelenik meg a háborús győzelem garanciájaként, hanem Ferenc József személyisége is.⁵⁸ Az uralkodó ugyanis addigi életével, szenvedéseivel – konkrétumként legtöbbször Erzsébet halálát említették – „rászolgált az isteni jutalomra”.⁵⁹ A király személye „bölcssége” miatt is garanciát jelent a győzelemre: idős korából fakadó élettapasztalata miatt a nemzet és az állam sorsa biztos kezekben van.⁶⁰ Más szöveghelyeken viszont éppenséggel „megszabadítják” az uralkodót a magas életkorhoz köthető negatív sztereotípiáktól. A 84 éves király „lehántotta magáról az öregséget és fiatalos energiával indította meg a nagy leszámolást”,⁶¹ azaz idős kora

55 Budapesti Közlöny 1914. aug. 18. 9.; A király. Az Újság 1915. aug. 18. 2.; A király. Budapesti Hírlap 1915. aug. 18. 1.; *Gerő A.*: Ferenc József i. m. (1. jz.) 213.

56 Budapesti Közlöny 1915. aug. 18. 6.

57 Királyunk. Az Újság 1914. aug. 18. 2.

58 A magyarországi háborús propaganda előszeretettel hangsúlyozta a nemzeti egység üzenetét. *Iff. Bertényi I.*: Az I. világháborús i. m. (4. jz.) 17–20.

59 Ez az üzenet – a nemzet és a király összhangját hangsúlyozandó – az Erzsébetről szóló kultikus szövegekben is megtalálható volt. *Vér Eszter Virág*: „Volt egyszer egy királyasszony...” Adalékok az Erzsébet-kultusz magyarországi ünnepléstörténetéhez az iskolai megemlékezések tükrében. Előadás a Hajnal István Kör Társadalomtörténeti Egyesület 2015. évi, „Iskola, művelődés, társadalom” c. konferenciáján (Sárospatak, 2015. aug. 27.). Az előadás szövegének kéziratát használtam fel tanulmányom megírása során.

60 A király. Pesti Hírlap 1914. aug. 18. 1.; A király ünnepe. Az Újság 1915. aug. 19. 11.; A király születésnapja. Budapesti Hírlap 1915. aug. 18. 9.; A király. Budapesti Hírlap 1916. aug. 18. 1.

61 A király. Pesti Hírlap 1914. aug. 18. 1.

ellenére határozottan, a szükséges fizikai és szellemi erővel rendelkezve képes ellátni uralkodói feladatait.

A harmincéves IV. Károly esetében az életkorhoz nem kapcsolódtak a fentiekhez hasonló üzenetek.⁶² A lényeg azonban 1917-ben és 1918-ban is azonos volt: a „nemzet egységesen és rendületlen hűséggel járul a mai napon a Felség elé, akinek továbbra is felajánlja életét és véré, azoknak a nemzeti céloknak az érdekében, amelyek egyszersmind a magyar trón boldog jövődjét is mindenkorra biztosítják”.⁶³ A jövőre vonatkozó kilátások változása, a háború iránti lelkesedés mértékének csökkenése azonban – a háború első időszakával ellentétben – már érzékelhető volt.

Összegzés

Az uralkodó születés- és névnapjait az I. világháború alatt a korábban kialakult rend szerint ünnepelték.

A háború ugyanakkor nem hagyta érintetlenül az ünneplés módját. Jelentős hangsúlyt kaptak a katonai ünnepek, amelyekre a fronton is sor került. A születésnap ünnepi programba háborús színdarab is bekerült. Az uralkodó személyéhez köthető évfordulók szerepet kaptak a háborús lelkesedés felkeltésében, majd fenntartásában. Az uralkodót méltató alkalmi cikkekben, beszédekben – lelkesítő szándékkal – megjelentek a világháborúra vonatkozó utalások: ezek igazolták a háborús részvétel jogos és igazságos voltát, valamint erősítették a győzelembe vetett hitet. Utóbbit szolgálta az uralkodó személyes kiválóságának hangsúlyozása is: ebben – a nemzeti egység mellett – a győzelem garanciáját láttatták. Az ünneplés formáin kívül tehát a háborús propaganda a hivatalos uralkodókép tartalmát is érintette.

A tudósítások, méltatások a *Népszava* kivételével az elemzett napilapok mind-egyikében megjelentek. A szociáldemokrata újság hallgatásából minden bizonnyal távolságtartást olvashatunk ki mindazzal szemben, amiről a többi napilap lelkes hangon írt. A többi lap esetében legfeljebb az egyes üzenetek előfordulási arányai tértek csak el egymástól. 1917-ben és 1918-ban a tudósítások valamivel rövidebbek lettek és a lelkesedésük hőfoka is érezhetően csökkent a korábbiakhoz képest.

62 A király születésnapja. Pesti Hírlap 1917. aug. 18. 7.; A király és a nemzet. Pesti Hírlap 1918. aug. 18. 1.

63 Budapesti Közlöny 1917. aug. 17. 26.

DÁVID TURBUCZ

“FRANCIS JOSEPH SENT A MESSAGE”

IMPERIAL BIRTH- AND NAMEDAYS DURING WORLD WAR I

During World War I, the ruler's birth- and namedays became part of war propaganda in the Austro-Hungarian Monarchy. These two festive days, especially the birthday, had already been important elements of the ruler's cult prior to 1914. It was in accordance with the order obtained before the eruption of the war, but suited to the requirements of war propaganda, that the birth- and namedays of king Francis Joseph and Charles IV were celebrated between 1914 and 1918. The basic task of laudatory speeches and articles was stir up enthusiasm for the war in the beginning, and to maintain and strengthen it later. The ruler's image was also adjusted to this requirement, being completed with references to the war.

An important role in justifying participation in the war and guaranteeing victory was played by those statements which asserted that the nation unanimously supported the war, following their ruler with no hesitation. Each and every person was fighting, struggling and working for the king and nation. In this interpretation, what were at stakes were the defence of Hungarian statehood, as well as Hungarian freedom and independence, which led to the logical conclusion that the defeat of the Monarchy's enemies under the leadership of the king was a moral obligation. Those who shaped royal propaganda connected the guarantee of a victory in war to the experience and wisdom of the ruler, and to his “extraordinary” personality and characteristics. These were consequently regarded as the key to victory alongside unity and concord. Despite their divergent political orientation, with one exception all the daily newspapers analysed contained the same messages. The exception was the social democratic *Népszava* which, revealingly, paid no attention to the ruler's birth- and namedays. In the last two years of the war, however, reports in the other papers also became somewhat shorter, and their enthusiasm also apparently decreased.

CONTENTS

THE COMMON GOOD IN THE DISCOURSES OF THE LATE ANCIEN RÉGIME IN HUNGARY

István M. Szijártó: The Concept of Common Good in Early Modern Political Discourse	499
Henrik Hönich: “Public Happiness” and “Common Good”. On the Terminology of <i>The True Patriot</i> by Zsigmond Osvald	505
Zsolt Kökényesi: The Training of Useful Citizens. The Relations between Common Good and Education in the 18th-Century Habsburg Monarchy	519
Márton Szilágyi: The Common Good in György Bessenyei’s Novel <i>Tariménes útazása</i> (The Journey of Tarimenes) (1804)	533
György Miru: Moral Values and Divisible Goods in the Political Thinking of the “Reform Era”	541

STUDIES

Patrice M. Dabrowski: “Discovering” the Carpathians. Encounters between Lowlanders and Highlanders in the 19th Century	555
Rubén González Cuerva: “The prodigious Transylvanian prince”. The “long war” against the Ottoman Empire (1593–1606) in the Mirror of the <i>relaciones de sucesos</i>	565

WORKSHOP

Petra Mátyás-Rausch: The Mining Region of Szatmár in the First Years of Gábor Bethlen’s Rule (1613–1619)	585
Dávid Turbucz: “Francis Joseph Sent a Message”. Imperial Birth- and Namedays during World War I	603
Adrienn Kapitány: Traffic-Related Proposals in the Commercial Elaborations of the National Committee of 1828–1830	615

DOCUMENTS

Balázs Kertész: The Prologue of the 1499 and 1518 Constitutions of the Observant Franciscans in Hungary	643
--	-----

E számunk szerzői

HÖNICH HENRIK, megbízott kutató (Molnár Tamás Kutató Központ) • KAPITÁNY ADRIENN, PhD-hallgató (ELTE) • KERTÉSZ BALÁZS PhD, tud. kutató (Országos Széchényi Könyvtár) • KÖKÉNYESI ZSOLT, tudományos segédmunkatárs (ELTE) • MÁTYÁS-RAUSCH PETRA PhD, tud. munkatárs (MTA BTK TTI) • MIRU GYÖRGY, a történelemtudományok kandidátusa, egy. docens (Debreceni Egyetem) • PATRICE M. DABROWSKI PhD, tud. munkatárs (Bécsi Egyetem) • RUBÉN GONZÁLEZ CUERVA PhD, tud. kutató (Spanyol Nemzeti Kutatási Tanács, CSIC-IULCE) • SZIJÁRTÓ M. ISTVÁN, a történelemtudományok kandidátusa, egy. docens (ELTE) • SZILÁGYI MÁRTON, az MTA doktora, egy. tanár (ELTE) • TURBUCZ DÁVID PhD, tud. munkatárs (MTA BTK TTI)

ELTE = Eötvös Loránd Tudományegyetem

MTA BTK TTI = Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézete

Folyóiratunk közlési szabályzata a www.tti.btk.mta.hu honlapon olvasható